

VERENIGING
Vrienden
van
Sonsbeek

Infobulletin Parken Sonsbeek, Zijpendaal en Gulden Bodem

Winter 2002, jaargang 14, nummer 4

Zwierig 2003 in..?

Zodra Erwin Krol nachtvorst voorspelt, is dat voor veel Arnhemmers een teken om de ijzers uit het vet te halen. En na een paar flinke koude nachten lijkt de tijd gekomen naar Sonsbeek te gaan. Helaas zijn er dan altijd van die waaghalzen die denken over een nacht ijs te kunnen gaan. Dat geeft snel scheuren en wakken in het ijs, dit tot groot verdriet van de vele liefhebbers van ijspret, die wat meer geduld hebben. Voor betrouwbaar ijs is een weekje vorst al snel nodig.

Een verstandige schaatser begaf zich vroeger alleen op het ijs met een stok, waarmee hij zich op het 'droge' kon werken. In de 19e eeuw werd de schaatsstok ook benut om samen 'aan de stok' te schaatsen. Zwieren en zwaaien over de vijvers van Sonsbeek, tegen een decor van besneeuwde bomen. Heel romantisch, en na afloop warme chocolademelk in één van de horeca-gelegenheden in het park.

Wie weet wat 2003 nog brengt?

De besturen van de Vrienden van Sonsbeek, het Bezoekerscentrum De Watermolen en de redactie van het Infobulletin wensen u in ieder geval een heel goed jaar toe, ijs en weder dienende.

Omstgafoto: Gemeentearchief Arnhem

De Vereniging Vrienden van Sonsbeek wil een klankbord zijn voor de bezoekers van de monumentale parken en voor de eigenaresse van de parken, de gemeente Arnhem.

Het doel van de Vereniging is daadwerkelijk mee te werken aan de instandhouding en verfraaiing van de parken Sonsbeek, Zijpendaal en Gulden Bodem.

De Vereniging ondersteunt het Bezoekerscentrum De Watermolen met een vaste bijdrage per lid.

Het lidmaatschap bedraagt per jaar minimaal:

voor particulieren: € 12,50

voor verenigingen: € 35,-

voor bedrijven: € 50,-

Bankrekeningnummer:

ABN AMRO 40 63 33 505.

t.n.v. Vrienden van Sonsbeek Arnhem

**Bestuur Vereniging
Vrienden van Sonsbeek:**

Luuk Broer, secretaris, tel.: 442 49 56

Kees Hoogendijk, penningmeester, tel.: 445 84 08

Loes Prakke, ledenadm. en pr, tel.: 443 34 95

Tjada van den Eelaar-de Sitter, lid, tel.: 445 50 98

Jan Vierdag, lid, tel.: 443 72 79

Carel Otten, lid, tel.: 445 00 20

Adviseurs:

Jeroen Voskuilen, namens De Watermolen;

Jeroen Glissenaar, namens MOW;

Joop Morsink.

De Stichting Bezoekerscentrum De Watermolen wil bezoekers bewust maken van de mooie groene kanten van Arnhem en antwoord geven op de vele vragen die de parken in deze groene stad oproepen. Dit gebeurt door het organiseren van tentoonstellingen, excursies en evenementen.

De Watermolen is ook informatiecentrum voor de parken Sonsbeek, Zijpendaal en Gulden Bodem en een goed startpunt bij een bezoek aan de parken.

Internet: www.dewatermolen.nl

Bestuur Stichting

Bezoekerscentrum De Watermolen

Jan Vierdag, voorzitter, tel.: 443 72 79

Bart Beukema, secretaris en vice voorzitter

Marijke de Bruine, penningmeester

José Zijlker, lid

Jaap Nieuwenhuis, lid

Secretariaat/ledenadministratie:

Vereniging Vrienden van Sonsbeek

per adres Bezoekerscentrum De Watermolen,

Zijpendaalseweg 24a, 6814 CL Arnhem,

Tel.: 026 445 06 60,

E-mail: info@parksonsbeek.nl

Internet: www.parksonsbeek.nl

Kopij voor het volgende nummer

Het voorjaarsnummer verschijnt 17 maart 2003

Uiterste datum inleveren kopij: vrijdag 14 februari 2003.

Ook beeldmateriaal (foto's en dergelijke) is welkom. U kunt uw bijdrage sturen naar:

Cattepoelseweg 101, 6815 CA Arnhem, email ampersand arnhem@planet.nl

Wie wil...?

Wie komt de redactie versterken? We zoeken vrijwilligers met belangstelling voor het schrijven van artikelen en/of voor de eindredactie die ook de contacten met vormgever en drukker op zich willen nemen. Aarzel niet te bellen 026 445 00 20.

Sonsbeek: park, geen beeldentuin

De Sonsbeektentoonstellingen hebben vaker kritische reacties opgeroepen: in 1971, in 1995 en nu in 2001 weer. Die discussie over het concept "Buiten de Perken", over de publieksgerichtheid of over individuele objecten. Na afloop van Sonsbeek 9 kreeg het bestuur van de Vrienden van Sonsbeek een brief van één van onze leden. De kritiek van de briefschrijver betrof het gebrek aan betrokkenheid van het publiek en de selectie van objecten (te weinig "schoonheidservaring"). De briefschrijver deed het voorstel voorafgaand aan Sonsbeek 10 ter vergroting van de betrokkenheid van de Arnhemmers door de Vereniging een aantal discussiebijeenkomsten te laten organiseren. De bestuursleden hebben als bezoeker best opvattingen over Sonsbeek 9 maar het bestuur vond en vindt het mede voorbereiden van Sonsbeek 10 geen taak van onze Vereniging.

Hoeder van het park

Wat is de taak van onze Vereniging? Onze missie is: hoeder van het park. Wij willen dat er een goed evenwicht wordt bewaard tussen de cultuurhistorische, de natuurlijke en de recreatieve waarde van de monumentale parken Sonsbeek, Zijpendaal en de Gulden Bodem. Soms noemen we die 193 hectare stadspark kortweg 'Sonsbeek'. Arnhem is trots op Sonsbeek en de stad heeft wat voor het park over. Onze ruim 600 leden legitimeren het bestuur in de taak van hoeder van Sonsbeek. De eigenaar van het park, de Gemeente Arnhem, de diverse gebruikers van het park en de media erkennen onze Vereniging als hoeder van het park en houden rekening met ons. Het bestuur is betrokken bij en reageert op beheer, onderhoud, reconstructie, dreigende aantasting en gebruik van het park.

We hebben de overigens zeer gewaardeerde suggestie voor publieksdiscussies voorafgaand aan Sonsbeek 10 doorgegeven aan Max Meijer, de directeur van het Museum (MMKA). Die is betrokken bij de ontwikkeling van het concept voor Sonsbeek 10 en die reageerde positief op de brief. Zoals bij elk evenement willen wij als Vereniging ook bij Sonsbeek 10 de handen vrij houden om vanuit onze eigen taak het gebruik van het park te beoordelen.

Geen paarden

De discussie over kunstobjecten in het park kwam terug toen we een jaar geleden hoorden dat enkele door de gemeente aangekochte objecten zouden terugkeren naar het park. Vanaf de start van de tentoonstelling was duidelijk was dat er mensen zijn die aanstoot namen aan het kunstwerk 'One' de drie in de bomen opgehangen paarden van Belinda de Bruykere. Bij de opening wilde Koningin

De terugkeer van objecten uit Sonsbeek 9, LocusFocus, de beeldende kunsttentoonstelling van 2001, blijft de gemoederen bezighouden. De door de gemeente Arnhem beoogde terugkeer in het park van de paarden van Belinda de Bruykere gaat niet door. Eind november bleek dat de Stichting Sonsbeek 9 verzuimd heeft de paarden aan te kopen. De kunstenaar heeft de objecten inmiddels aan anderen verkocht. Niks LocusFocus dus. De redactie vroeg Luuk Broer secretaris van de vereniging om zijn visie.

Beeldengroep van de "familie" Asklepios tussen de Spiegelwijvers in Zijpendaal.

Beatrix deze objecten persé niet zien. Maar er waren ook mensen die de paarden op die plek spectaculaire en dramatische kunst vonden, één van de hoogtepunten van Sonsbeek 9 en het voorbeeld van de formule LocusFocus.

In plaats van hun ongenoegen bij de gemeente Arnhem te uiten hebben enkele leden deze nu dus achterhaalde aankoop gebruikt als motief om hun lidmaatschap van onze Vereniging op te zeggen.

Een jaar geleden werd binnen het bestuur van de Vereniging verschillend gedacht over de aankoop van de en de mogelijke herplaatsing in het park. Uiteindelijk vonden we het niet de taak van de Vereniging om over één kunstobject in het park een standpunt in te nemen. We hebben vertegenwoordigers van de gemeentelijke commissie Beeldende

Vormgeving bereid gevonden over de aankoop en plaatsing in discussie te gaan op onze ledenvergadering van 21 maart jl. Tamara Oosterlaar en Eugene Terwind hebben daar het aankoopbeleid van de commissie toegelicht. In het beleid in het algemeen kon ieder zich vinden maar over aankoop en vooral herplaatsing van de paarden was en bleef het verschil van mening heftig.

Het probleem is verdampt nu onlangs bleek dat de voormalige Stichting Sonsbeek 9 heeft verzuimd de paarden aan te kopen! De kunstenaar heeft de objecten inmiddels verkocht.

Geen beeldentuin

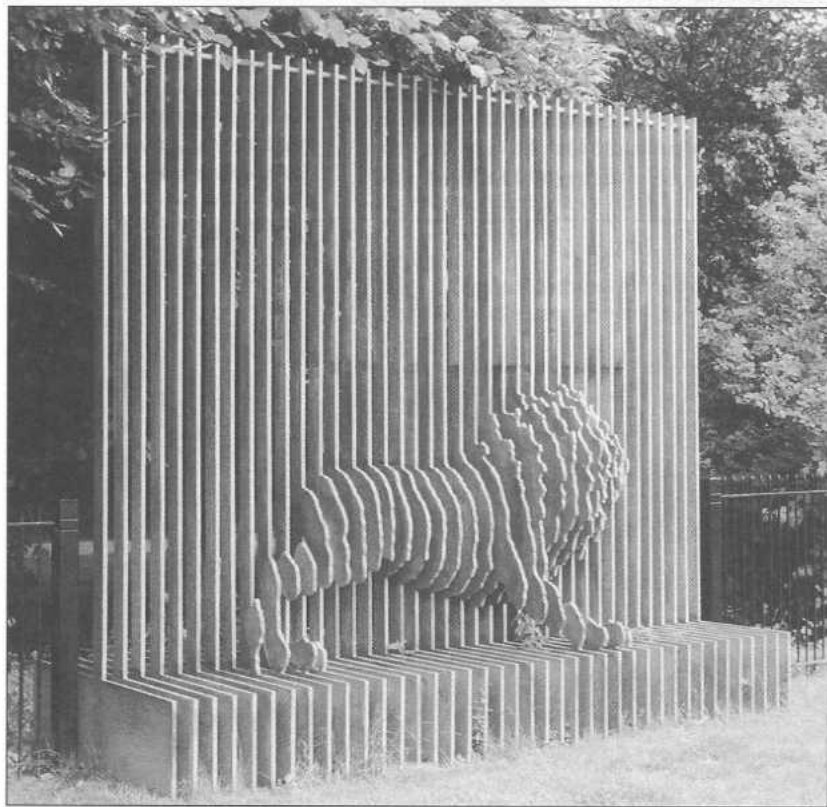
Waar we het in Arnhem over eens zijn is dat Sonsbeek allereerst park is, een waardevol monumentaal park. Het is een stadspark, zoals vele steden in Europa hebben geërfd uit de 19e eeuw. Het is géén museale beeldentuin zoals bij Kröller-Müller en bij het Arnhemse Museum. Dát is de visie van de gemeentelijke commissie Beeldende Vormgeving, van het gemeentebestuur. Die visie onderschrijft ons bestuur.

Hoewel er in de gemeentelijke 'Beheersvisie 1994-2004' op de parken niets over is opgenomen, is het park in de loop der jaren aangekleed met losse beeldende kunstobjecten. Er staan er nu acht en de laatste jaren groeit het aantal snel. Ik noem ze.

Historisch komen er zowel in de Italiaanse renaissance tuin als in de Franse baroktuin als in het Engelse landschapspark tuinbeelden voor. De beeldengroep van de 'familie' Asklepios staat sinds begin jaren zestig tussen de Spiegelvijvers in Zijpendaal.

Deze beeldengroep is één van de tuinbeelden die in 1859 door een baron van Brakell bij zijn verhuizing uit Elst naar Arnhem aan de stad werden geschonken voor plaatsing op de toen gedempte singels.

De metalen Leeuw van Ilse Zegers (1999), geschonken door de Postbank.

Een andere bron stelt echter dat deze beeldengroep afkomstig is van het huis Rhederoord in de Steeg dat tot 1911 bezit was van het geslacht Brantsen, toen eigenaar van park en kasteel Zijpendaal. Het monument ter nagedachtenis aan de natuurkundige Lorentz (Wenckebach, 1931) past eigenlijk niet in Sonsbeek, maar het staat er al 70 jaar en dat is lang genoeg om met het park verknoot te zijn.

Bij de Karpervijver kijken we tegen de achterkant aan van een geknielde vrouwenfiguur (Gijs Jacobs van den Hof, 1930). Oorspronkelijk was dit een versiering aan de gevel van Rutecks in Utrecht. In 1985 werd het geschonken door De Bijenkorf. Het 'Monument' (Sigurdur Gudmundsson, 1986) vult voorshands de lege plek waar eens het jachtslot van de Gulden Bodem stond. Sinds het jubileum van het park hebben we de Leeuw (Ilse Zegers, 1999), een door de Postbank geschonken 3D-object gevangen in het metaal van het hek waarop de Van Heemstralaan uitkomt. De AKZO gaf het 'Hemels Geschenk' (Hovy, 1999) weg bij de opening van de Steile Tuin.

Van de Sonsbeektentoonstellingen is in het park zelf geen steen en geen reepje metaal achtergebleven. Na Sonsbeek 9 zijn de stukken natuursteen met gegraveerde nieuwsberichten 'Erratic Rocks' (Gabriel Kuri, 2001) en de grasheveldspiraal 'All Happy Now' (Peter Santino, 2001) blijven liggen. En in de Koude Vijver komen de blinkende planeten 'Skies Captured' (Henriëta Lehtonen, 2001) terug.

Geen spiegels en kralen

Naar mijn opvatting doet het geen afbreuk aan het park als er af en toe een kunstobject op een verantwoorde plek bijkomt of dat er één vervangen wordt. Maar laten we selectief zijn en die objecten geen dominante plek in het park toewijzen. De beeldende kunst mag het parklandschap niet verstoren of overheersen.

In het monumentale park is geen plaats voor spiegels en kralen. Het park moet geen dumpplaats zijn van overigens goedbedoelde geschenken. Er is alleen ruimte voor uitgezochte kwaliteit die een bescheiden plaats inneemt in het monumentale parklandschap. Onder spiegels en kralen valt de 'generatieklok', in 1999 geschonken ter gelegenheid van het Jaar van de Ouderen. Dat object had de Gemeente niet moeten accepteren, niet op die plek. De klok verstoort het landschap. Zet hem aan de straat, waar tijd er wel toe doet. De klok is nu al een jaar kapot en hopelijk verdwijnt-ie binnenkort 'ter reparatie'

Paal van Paul

Ook de 'Paal van Paul' de gedenknaald voor de voltooid restauratie van Sonsbeek, die in 2001 midden in het asfalt naar de uitgang bij poortwoningen aan de Apeldoornseweg is geplaatst krijgt van mij een vraagteken. Het object is niet mooi en een brutale sta-in-de-weg op die plek. Misschien kan de naald een keer verdwijnen naar een bescheiden, schaduwrijke en daardoor minder storende plek. En dan de spullen waarmee de horeca-exploitanten (Boerderij, Witte Villa, Oranjerie/Palatijn) hun terrein aankleden of camoufleren: het is rommelig en past niet bij de sfeer van het historische park. Gelukkig is reclame allang niet meer welkom in Sonsbeek. Maar softesponsoring van gebruiksobjecten is toe te juichten. Zoals bij de nieuwe parkbanken waarin op bescheiden wijze de naam van de schenker (het NIVON bijvoorbeeld) is gegraveerd.

Drie keer goed: het vergroot de betrokkenheid van burgers bij hun stadspark, het is ingepast en bescheiden en het ontlast het onderhoudsbudget.

*Luuk Broer,
secretaris Vrienden van Sonsbeek*

Het omstreden kunstwerk 'One', de in bomen opgehangen paarden van Belinda de Bruykere.

Blauwe reiger gokt op zachte winter

In de bomen op het eiland in de Grote Vijver van Park Sonsbeek bevindt zich een 'reigerie'; een broedkolonie van Blauwe Reigers (Ardea Cinerea). Deze grote grijsblauwe vogel is ongeveer even groot als een ooievaar en herkenbaar aan zijn S-vormige Hals, witgrijze rug, bruine poten en een kuif op de kop.

De Blauwe Reiger is ongeveer even groot als een ooievaar en herkenbaar aan zijn S-vormige Hals.

In de winter trekt ruim de helft van de Blauwe Reigers naar het zuiden. De rest blijft hier en hoopt op een zachte winter. In strenge winters lopen de thuisblijvers namelijk een grote kans om dood te vriezen. Dat gebeurde met name tijdens twee opeenvolgende strenge winters eind jaren '90 van de vorige eeuw. De reigerpopulatie in Sonsbeek werd toen bijna gehalveerd tot zo'n 45 nesten. Inmiddels bestaat de kolonie weer uit ruim 60 nesten.

Reigers kunnen urenlang doodstil langs de waterkant staan, speurend naar een maaltje vis. De watergangen in Arnhem-Zuid en Meinerswijk vormen een goed jachtgebied. Maar ook in de nabij gelegen dierentuin duiken ze regelmatig op. De dieren van Burgers Zoo worden op vaste tijden gevoerd en de Blauwe Reigers weten precies wanneer de viseters aan de beurt zijn. Vaak noemt men de reiger een 'visdief' en beweert men dat hij schadelijk is voor de visstand.

Recent onderzoek heeft echter aangetoond dat deze bewering geen steek houdt. Behalve vis eet de reiger ook kleine zoogdieren, amfibieën, reptielen, insecten en zelfs vogels.

De reiger bouwt zijn nest hoog in de bomen. Het nest bestaat uit een groot takkenplatform met een schotelvormige holte en wordt ieder jaar opnieuw gebruikt. Op den duur kan het nest enorme afmetingen aannemen. In het voorjaar, als de bomen nog kaal zijn, begint de (her)bouw van het nest. Ook bij deze vogels geldt het spreekwoord: wie het eerst komt, het eerst maalt. De mannetjes die het eerst aankomen kiezen de grootste nesten. De laatkomers moeten genoegen nemen met een kleiner nest of moeten zelf een nieuw nest bouwen. De nesten worden niet alleen op het eiland gebouwd, maar ook elders in het park. Vanwege de reigerpoep heeft de gemeente het afgelopen jaar noodgedwongen een aantal banken die precies onder een reigernest stonden moeten verplaatsen.

Het wijfje legt gemiddeld 3 tot 5 groenachtig blauwe eieren. De pas uitgekomen jongen zijn spaarzaam met lang dons bedekt, dat op de kruin een soort borstelige kuif vormt. Ze worden door beide ouders gevoerd. Gewoonlijk blijven er een drietal jongen in leven. Jonge reigers die voor het eerst hun nest verlaten en op de grond zitten, maken een nogal hopeloze indruk. Laat ze vooral rustig zitten, de ouders zorgen goed voor hun ondernemende jongen. Als de reigers in hun broedkolonie zijn, laten ze allerlei rauwe, scherpe kreten horen. Andere 'reigerieën' zijn te vinden bij Pannerden in de Lobberdensche Waard en in de Hof te Dieren.

Jos Diender

Molenaars doen examen in de Witte Molen

Voor het eerst in het 30-jarig bestaan van het Gilde van Vrijwillige Molenaars hebben twee aspirant-molenaars hun examen voor watergedreven molens afgelegd in de Witte Molen in Arnhem.

Het Gilde van Vrijwillige Molenaars verzorgt al jaren een opleiding voor windmolenaar. Het ontbrak tot voor kort echter aan een opleiding tot molenaar voor watergedreven molens. Niet zo vreemd als je bedenkt dat er in Nederland ruim duizend windmolens staan en slechts honderd watermolens. Deze molens worden de laatste jaren gelukkig steeds meer gewaardeerd, wat ondermeer blijkt uit het toenemende aantal restauraties. Eind jaren '90 is het besef gegroeid dat dit type molen een eigen, specifieke opleiding vereist.

Opleiding

De opleiding tot vrijwillige molenaar is erop gericht om mensen op een deskundige en verantwoorde wijze met molens te laten werken. Daarom wordt tijdens de opleiding veel waarde gehecht aan het opdoen van praktijkervaring op verschillende molens en onder verschillende weersomstandigheden. Daarnaast moeten de kandidaten diverse verslagen en werkstukken inleveren. De opleiding duurt gemiddeld twee jaar en wordt afgesloten met een examen onder verantwoordelijkheid van de examencommissie van de Vereniging Hollandsche Molen. Dit najaar was voor het eerst de Witte Molen in Park Sonsbeek uitgekozen om de kennis en bekwaamheid van twee aspirant molenaars te testen.

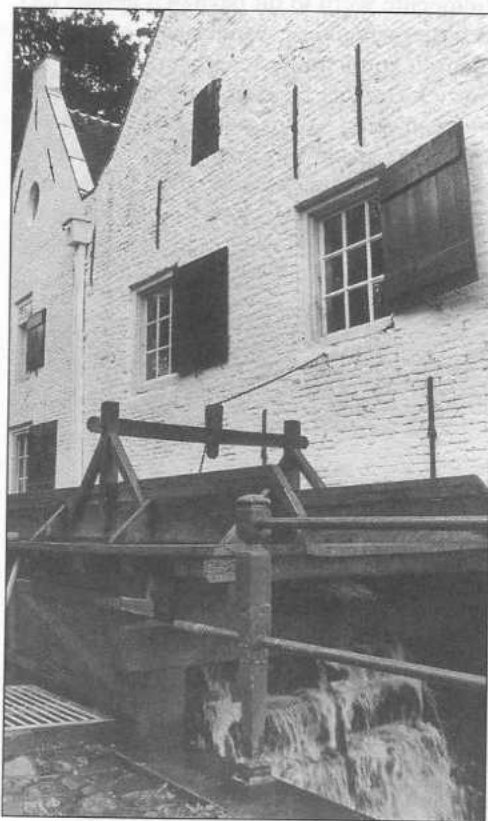
Examen

's Ochtends was de heer Jansen uit Valkenswaard aan de beurt. Hij moet zich goed gevoeld hebben in de historische water-

radmolen van Park Sonsbeek, omdat hij o.a. stage heeft gelopen in de regio Eindhoven op de Collse Watermolen. Deze molen is wereldberoemd geworden omdat hij door Vincent van Gogh is geschilderd.

's Middags moest mevrouw Frans-Buyvoets uit Mander het molenaars-examen doen. Samen met haar echtgenoot runt zij in de buurt van Denekamp (Twente) de Molen van Frans. Deze molen is onderdeel van een natuurinformatiecentrum en is net als de Witte Molen een bovenslagradmolen. Beide kandidaten hebben het molenaars-examen met goed gevolg afgelegd.

Jos Diender/Tom Melsert

Het spreekt vanzelf dat iemand die op een historische wind- of watergedreven molen wil werken over de nodige kennis en ervaring moet beschikken. Omdat het ambacht van de molenaar dreigde uit te sterven, is eind zestiger jaren een kleine groep enthousiaste molenliefhebbers gestart met een opleiding tot vrijwillige molenaar. Uit dit initiatief is in 1972 Het Gilde van Vrijwillige Molenaars voortgekomen. In de loop van haar bestaan hebben meer dan 1000 kandidaat-molenaars met succes examen gedaan. Hierdoor is het mogelijk dat vele honderden molens weer regelmatig kunnen draaien.

De historische waterradmolen De Witte Molen.

Foto: Titia Wiggers

Theeschenkerij, Theepit, Sonsbeekpaviljoen

In de vorige eeuw was voor veel Arnhemmers de Theeschenkerij, beter bekend onder de naam Theepit, niet weg te denken uit Sonsbeek. Tegenwoordig zullen passanten zich regelmatig afvragen wat toch dat gebouw is links van het Chinees Restaurant en niet weten dat dit voorganger is van het huidige Sonsbeekpaviljoen.

Op een mooie zomerdag zit het terras van de Theepit vol met wandelaars en dagjesmensen.

We hebben het boek Sonsbeek, Stadspark van Arnhem er eens op nageslagen. Ooit was dit gebouw het hart van Sonsbeek. Gebouwd aan het einde van de 18de eeuw als een eenvoudig zomerverblijf. Voor 1806 bestond het Sonsbeek zoals wij nu kennen uit twee buitenplaatsen: het laag gelegen Sonsbeek en het op de heuvel staande huis op de Hartjesberg. Het kleine zomerpaviljoen was het eigenblijk buitenhuis Sonsbeek. De naam Huis Sonsbeek is pas later overgegaan op het huis op de Hartjesberg (Villa Sonsbeek). Na de samenvoeging van beide buitenplaatsen werd het zomerpaviljoen de tuinhuiswoning.

Toen Sonsbeek in 1899 bezit werd van de Gemeente werd in dit paviljoen gestart met een theeschenkerij. Wandelaars en dagjesmensen konden hier terecht voor thee, muziek en dans. De ruimte werd uitgebreid met een open hal op zuilen waar een deel van het terras in werd onder gebracht. In de jaren dertig werd deze galerij gesloten met glas. De contouren en de zuilen van de galerij kan men nu nog terug vinden in het Chinees Restaurant.

In 1937 werden de Tolmeijers de uitbaters van de Theeschenkerij. Mevrouw Jet Tolmeijer-Janssen, die van 1957 tot 1985 met haar man op de Theeschenkerij stond vertelt dat haar schoonvader in 1937 de schenkerij de huidige naam Sonsbeekpaviljoen gaf.

In 1957 namen zij en haar man het werk over. Hun vier kinderen zijn allen in het gebouw uit de 18de eeuw geboren.

Mooie Tijd

Na het overlijden van de heer Tolmeijer heeft mevrouw het nog korte tijd vol gehouden, maar het was te veel werk om alleen te doen. Na 28 jaar verliet zij het Sonsbeekpaviljoen. Zij kijkt terug op een mooie tijd waarin van alles gebeurde. Er werd veel gebruik gemaakt van het paviljoen. Naast bruiloften en partijen, waren er verschillende exposities. Ook bedrijven presenteerden zich in het paviljoen. "De ene keer stond er een bruid, de andere keer een geheel machinepark" Op zondag waren er de bekende Thé Dansants, die druk bezocht werden. 's Winters waren er alleen partijen. Het seizoen van de passanten en het terras begon met de paasdagen en werd op 1 oktober weer gesloten. "Het was een heerlijke tijd, maar ook een drukke tijd. Toen het voorbij was ontdekte ik hoe het is om vrij te zijn als ook anderen vrij zijn. Wij waren gewend te werken als anderen vrij zijn."

Mevrouw Tolmeijer komt nog regelmatig in Sonsbeek. Ze vindt het nog steeds een heerlijk park en kan niets bedenken dat anders zou moeten in het park. In het jubileumjaar in 1999 toen Sonsbeek 100 jaar stadspark was is er veel verbeterd. Ze is echter heel benieuwd naar het Watermuseum en hoe het zal passen in het park.

Aaltje Koopman

Watermuseum in maart echt 'ondergronds'

Aan de vooravond van 2003, het internationaal VN Waterjaar, staat het Nederlands Watermuseum stevig in de steigers. De bouw ligt op schema. De vloer is gestort en de meeste muren staan overeind. Wie het nog niet gezien heeft moet daar niet te lang mee wachten, want over een paar maanden zal er van de bouwkuip niet veel meer te zien zijn. Eind december worden de dakspanten aangebracht. Als de winter meewerkt, kan de nieuwbouw begin maart dakdicht zijn.

Met het opknappen van de Rentmeesterswoning is onlangs begonnen. Maar niet alleen in Arnhem wordt er hard gewerkt. Ook elders begint het Watermuseum vorm te krijgen. Zo werkt tentoonstellingsbouwer Bruns in Limburg aan de onderdelen van de centrale expositie. En werkt het Delftse multi-mediabedrijf 'Kiss the Frog' aan de spannende, interactieve presentaties.

Het eerste dat me weer opvalt, is hoe groot de oppervlakte van het wel niet museum is. Het lijkt wel of deze steeds groter wordt. Maar als je bedenkt wat er allemaal in moet komen te staan, dan zal zoveel ruimte ook wel nodig zijn. Zo zullen er grote expositiezalen, een film- en congreszaal, een kennis- en documentatiecentrum en een Grand Café komen. Voor de kinderen wordt er speciaal een waterspeelplaats gemaakt. Er komt ook een permanente tentoonstelling. Hierbij draait het om drie W's: Wat is water, Wat is er aan water in Nederland en Wat is er aan water in de wereld?

In de bouwput staat een grote knalgele hijskraan. Ik weet zeker dat mijn jongste zoontje bij het zien van deze kraan, helemaal lyrisch zou worden. Zo'n grote hijskraan heeft hij nog niet vaak gezien. Wat zou hij hier voor over hebben om daar eens in te zitten.

Aan de rand van de put en bij de wanden staan enkele steigers. Je kunt nu goed zien hoe diep de put eigenlijk is. De mannen die er aan het werk zijn, met of zonder verplichte helm op, lijken net op Playmobile-poppetjes. Het is mij niet duidelijk wat deze mannetjes aan het doen zijn. Ik zie wel dat

Met de Begijnemolen, een watermolen uit de vijftiende eeuw, als onderkomen is het geen wonder dat het Watermuseum permanent aandacht wil besteden aan de geschiedenis van het gebouw. Er is al een opzet: de historie begint met de Jansbeek die kracht levert aan het waterrad en eindigt met het grondwater dat warmte levert aan het museumcomplex. Voor de inrichting van het kennis- en documentatiecentrum zijn studenten en docenten van Hogeschool Larenstein aan het werk. De opbouw van dit digitale informatiecentrum voor het museum zal ook na de opening in november 2003 met studenten worden voortgezet.

Op een herfstachtige middag, is Annelies Verbeij- Rijken weer een kijke gaan nemen. Dit keer zonder man (die is aan het werk) en kinderen (die op school zitten).

op de bodem beton gestort is en dat er al wanden opgetrokken zijn. Verder zie ik dat aan de rand van de bouwput een enorme berg zand ligt. Ik probeer aan de achterkant van de oude gebouwen te komen. Daarvoor moet ik een stukje omlopen. Ik zie dat van het

De lindeboom, die van rechtswege moest blijven staan, aan de rand van de bouwput.

middelste deel van de gebouwen enkel nog uit een achterpui bestaat. Mij is verteld dat de afgebroken wanden zijn ingepakt en ergens opgeslagen zijn, zodat ze later teruggezet kunnen worden. Ik vind het bijzonder, als dit ook inderdaad lukt.

De Begijnemolen, die deel gaat uitmaken van het Watermuseum, blijft in principe hetzelfde, alleen het middendeel zal een verbouwing ondergaan. Dit in verband met de aanleg van trappen en liften.

Ik besluit om terug te gaan naar de voorzijde van de bouwput en eens te kijken of er iemand aanwezig is om mij iets meer te vertellen. Daar kom ik Piet van de Poll, de projectleider tegen die zo vriendelijk is om uitleg te geven.

Het klopt inderdaad dat de muren bijna klaar zijn. Dat is prettig want nu kan er geen water meer doorheen. In het voorjaar van 2003, zal de grond worden gestort. Er zal dan gras ingezaaid moeten worden zodat

Park Sonsbeek er weer als vanouds uitziet. Treedt er vorst op, dan hoeven de werknemers zich niet te vervelen want dan wordt het werk gewoon naar binnen verlegd. De grote hijskraan die er staat, wekt regelmatig verwarring. De meeste passanten denken dat er iets 'hoog' gebouwd gaat worden. Niet dus, maar waarom staat die hoge kraan daar dan? Nou, die staat er in verband met de beruchte lindeboom, die van rechtswege moest blijven staan, en die wel dertig meter hoog is, zo beweert Van de Poll.

Proefdraaien

Er wordt naar gestreefd om het museum per 1 november 2003 voor publiek open te stellen. Vanaf september zal er proefgedraaid worden met het nieuwe personeel. Dat betekent dat voor die tijd personeel geworven moet zijn.

Tot slot vertelt de heer van de Poll iets opmerkelijks. Namelijk dat een deel van het museum, in afwijking van de bouwtekeningen, iets 'scheef' gebouwd is. Dit komt omdat er vroeger al eens door het park een grote hoogspanningskabel is aangelegd. Bij de aanleg toen bleek echter dat die leiding iets te kort was. De werknemers besloten op eigen houtje de leiding met een bocht dwars door het gras heen te leggen.

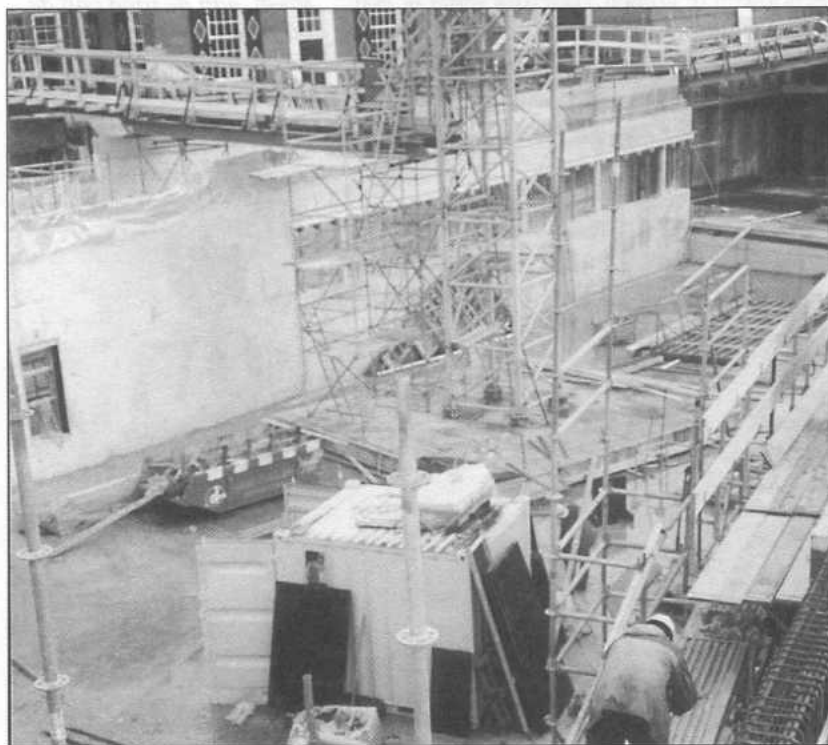
Die leiding vormde nu onverwacht een obstakel bij het aanbrengen van de damwanden voor de bouwput. Zouden deze dwars door de leiding zijn geslagen, dan was een deel van Arnhem zonder stroom komen te zitten.

De architect heeft nu besloten om het gebouw dus maar een beetje te verplaatsen.

Het was weer een leerzame middag. Ik ga het steeds leuker vinden om de bouw op de voet te volgen.

Annelies Verbeij-Reijnen

De vloer van het Watermuseum is gestort en de muren staan overeind.

Bezoekerscentrum onder nieuwe naam: Sonsbeek

Bezoekerscentrum De Watermolen gaat meer gebiedsgericht werken, wil minder afhankelijk zijn van één subsidiënt en meer samenwerken met andere natuurorganisaties. En dat allemaal onder een nieuwe naam: Bezoekerscentrum Sonsbeek.

Jan Vierdag, voorzitter van het vernieuwde bestuur van de Stichting Bezoekerscentrum De Watermolen.

Wethouder Chris de Ronde.

“Wellicht gedurfd, maar wel noodzakelijk” zo zegt Jan Vierdag, de voorzitter van het vernieuwde bestuur van de Stichting. Overleg met ambtenaren en anderen heeft tot de conclusie geleid dat de opzet van het bezoekerscentrum nog steeds toegevoegde waarde geeft. Maar sinds 1983, het oprichtingsjaar, is er veel veranderd. Voor de vrijwilligers, directie en bestuur wordt het zaak om stil te staan bij taken, de wijze waarop de dienstverlening wordt ingevuld en de financiële gevolgen. Arnhem is nu de enige subsidiegever en dat is op termijn een bedreiging omdat het instandhouden van bezoekerscentra niet langer gezien wordt als een belangrijke gemeentelijke taak.

“Wij zijn daarom gedwongen om zelf meer inkomsten te genereren. Om meer bezoekers en meer omzet te krijgen moet de aantrekkelijkheid van het centrum vergroot worden. Het bestuur ziet kansen” zegt Jan Vierdag.

Subsidie

In de winternota van de gemeente Arnhem is de subsidie voor De Watermolen ook aan de orde geweest. Het college van B en W heeft aangegeven de voornemens van het bestuur te willen steunen. Begin 2003 zal ook het standpunt van de politiek bekend zijn. De plannen zijn onlangs gepresenteerd in de commissies

“Ik ben een groot voorstander van de nieuwe ontwikkelingen” aldus desgevraagd Chris de Ronde, die als wethouder voor Groen Links de Arnhemse parken in zijn portefeuille heeft. “Er is een impuls voor verandering en er is een nieuw bestuur dat minder wil leunen op één subsidiegever: de gemeente. Ik ben daar blij mee, dit kan een basis zijn voor een goed bezoekerscentrum, een bezoekers-centrum

met de naam ‘Sonsbeek’ dan”

De wethouder ziet nadrukkelijk het bezoekerscentrum in een centralere rol voor alle parken in Arnhem dus ook voor Meinerswijk, Immerloo, Angerenstein en in de toekomst misschien Moscowa.

“De aandacht voor de monumentale parken wil ik zeker niet laten verslappen. Maar intern, op het stadhuis dus, zijn we al aan het bekijken om alle parken, ook de parken die nog niet onder de afdeling Bossen en Parken vallen, daar onder te brengen. Je hebt nu altijd weer het conflict tussen wijkbeheer en parkbeheer. Op het moment dat je geld reserveert voor de wijk heb je geen geld voor het park. Dat is niet goed voor de parken. Dat willen we anders gaan doen en daarbij kan het bezoekerscentrum in de toekomst zeker een rol spelen” Het nieuwe bestuur wil niet te hard van stapel lopen en de doelstelling vooralsnog beperken tot:

- bezoekerscentrum voor de parken Sonsbeek, Zijpendaal en de Gulden Bodem;
- stimuleren van bewustwording en betrokkenheid van Arnhemmers bij hun natuurlijke omgeving;
- het exploiteren van De Witte Molen.

Samenwerking

Een belangrijk aspect is het zoeken naar samenwerking met andere natuurorganisaties, zoals de Vereniging Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer. De eerste gesprekken zijn geweest. “Wij zijn blij dat er sinds enige tijd een leslokaal van het Centrum voor Natuur- en Milieueducatie (CNME) in ons centrum is gehuisvest. Wekelijks maken zo honderden kinderen van de Arnhemse basisscholen kennis met de natuur en de parken”, aldus Jan Vierdag.

Carel Otten

Dick Caderius van Veen: "Pentekeningen altijd mooier dan werkelijkheid"

De Arnhemse tekenaar Dick Caderius van Veen is al meer dan tien jaar bezig om de vele stadsgezichten van Arnhem vast te leggen in fraaie pentekeningen. Voor elk stadsgezicht brengt hij een bezoek aan de plaats die hij in beeld wil brengen.

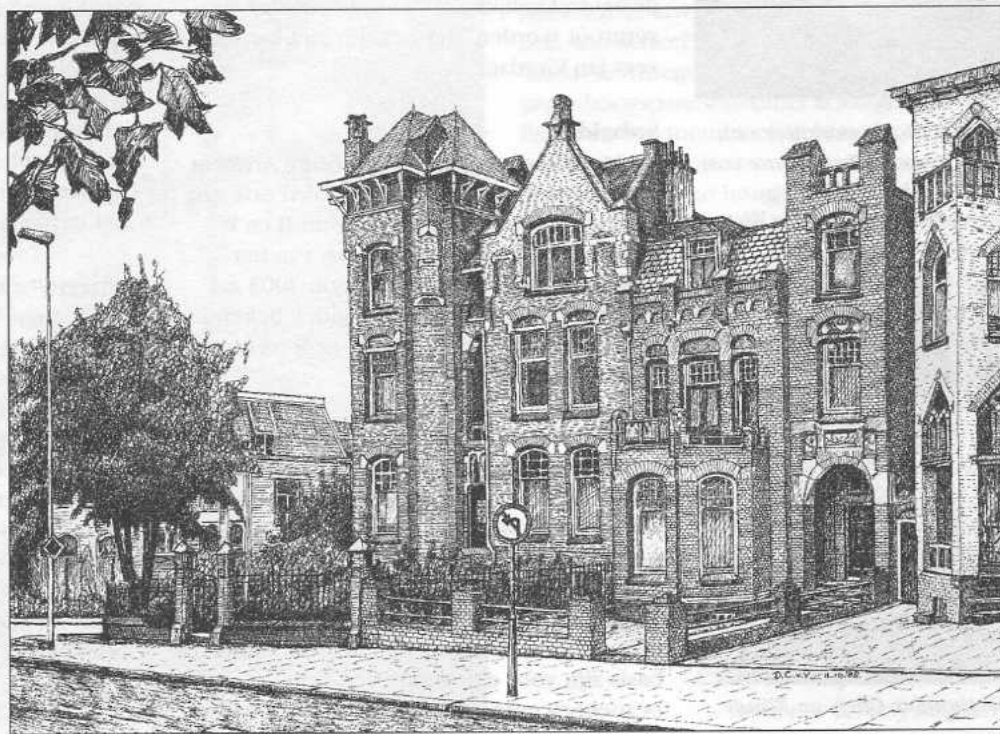
Dick Caderius van Veen laat alles op zich inwerken en maakt daarna foto's. "Maar ik kan niet zomaar van een foto tekenen" vertelt Dick. "Op een foto zie je niet hoe het er in werkelijkheid uitziet: nuanceringen verdwijnen, nissen worden vage dieptes. Een balustrade van een balkon ziet er op een foto uit als een zwart gat. Maar op een tekening kun je het diepte geven", zo verklaart Dick zijn manier van werken. "Op zich zegt een gebouw niet veel, maar het is de omgeving die het mooi maakt. Ik loop er altijd omheen, om de omgeving te bekijken. Je moet begrip krijgen voor de achterkant en de zijkant van een huis"

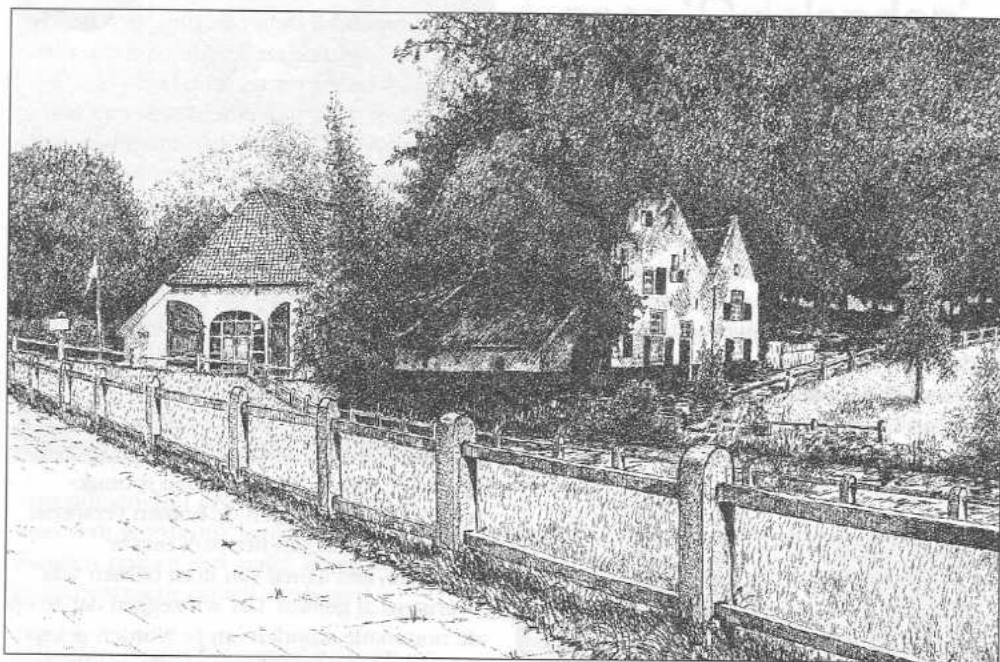
Volgens Van Veen worden pentekeningen

altijd mooier dan de werkelijkheid. "Ze zijn romantischer. Al tekenend ben ik verliefd op Arnhem geworden" zegt hij.

Er zijn er meer die verliefd op Arnhem zijn. Soms lijkt het wel alsof de bewoners van Arnhem een grotere liefde voor hun omgeving tentoon spreiden dan anderen voor hun eigen woonplaats. Ook mensen die hier allang niet meer wonen hebben nog altijd 'iets' met hun stad: oude liefde roest hier kennelijk niet. Mogelijk is het feit dat Arnhem tijdens de oorlog zo gehavend is daar debet aan. Ook na de bevrijding is er veel onder de slopershamer gevallen. Daarmee zet de stad een oude traditie voort: vanaf het moment dat architect

Dick Caderius van Veen heeft in zijn pentekeningen tal van fraaie, markante en zonderlinge plaatsen in de stad vast gelegd, zoals deze panden aan de Apeldoornseweg.

Heuvelink tijdens de vorige eeuw een streep trok door de oude stadswallen rondom de vesting Arnhem, is hier meer dan ooit gesloopt, gebouwd, gebroken, gesloopt en opnieuw gebouwd. Generaties kwamen en gingen en groeiden op in een Arnhem dat geen stilstand kende. Veel van wat er toen is vast gelegd in tekeningen en foto's is later verdwenen.

Dick Caderius van Veen heeft in zijn tekeningen tal van fraaie, markante, zonderlinge en soms zelfs bizarre plaatsen in de stad vast gelegd. Zo schiep hij een beeld van Arnhem zoals het nu is, als een stad vol contrasten. Dick legt uit dat zijn tekentechniek zich in de loop der jaren heeft ontwikkeld. "Ik kan de wolken als voorbeeld noemen. Die tekende ik eerst niet. Later maakte ik stipjes, dat werden streepjes en nu maak ik wollige wolken.

Een uitdaging vind ik tegenwoordig een gebouw tekenen waar ik in feite niet vóór kan gaan staan. Dat dan tekenen alsof je op honderd meter afstand staat. De synagoge in de Pastoorstraat is zo'n gebouw dat je alleen maar fictief kan schetsen"

Een selectie van het werk is tot en met 5 januari 2003 te zien in Bezoekerscentrum De Watermolen aan de Zijpendaalseweg 24a in Arnhem. Aan de hand van 45 fraaie pentekeningen kan de toeschouwer een fictieve wandeling maken door de stad. Onderweg 'passeert' hij onder andere het Aquarium in Park Sonsbeek, de Russisch Orthodoxe Kerk aan de Amsterdamseweg, Villa Andrea aan de Apeldoornseweg en de voormalige HBS aan de Schoolstraat.

Jos Diender

Tijdens de expositie van stadstekenaar Dick Caderius van Veen in Bezoekerscentrum De Watermolen, krijgt iedere 100-ste bezoeker een fraaie reproductie van de pentekening "De Witte Molen"

Tijdens de expositie is het werk van deze Arnhemse tekenaar te koop. Ook is er een nieuwe serie ansichtkaarten met pentekeningen van Caderius van Veen en in een beperkte oplage het boek "Verliefd op Arnhem" verkrijgbaar. Het bezoekerscentrum is van dinsdag tot en met vrijdag geopend van 10.00 uur tot 17.00 uur en in het weekend van 11.00 uur tot 17.00 uur. De toegang is gratis.

Met de parkbeheerder op 'safari'

De lezers van dit blad hebben als Vriend van Sonsbeek 'recht op informatie' over onderhoud en andere lopende zaken in de parken. Vroeger werd daaraan in ieder nummer van het Infobulletin veel aandacht besteed aan. De redactie van het Infobulletin heeft besloten deze rubriek met nieuwtjes uit het parken met meer regelmaat te laten terugkeren. Annelies Verbetj, lid van de redactie en lid van de Pers- en Publiciteitsgroep van Bezoekerscentrum De Watermolen ging daarvoor met Jeroen Glissenaar 'op safari' door de parken. Jeroen Glissenaar is parkbeheerder van de parken Sonsbeek, Zijpendaal en Gulden Bodem. Hij kan prachtig vertellen over 'zijn' park.

We rijden in een soort jeepje de parken door. Het eerste wat me opvalt, is dat men nu bezig is met het treffen van voorbereidingen voor de winter. Bomen worden gesnoeid ten behoeve van de paden, zodat deze meer of weer toegankelijk zijn voor publiek. Ook vindt er een grote schoonmaak van het meubilair plaats. Banken en dergelijke worden met een hoge drukreiniger schoongemaakt. Verder zijn overal nieuwe witte bordjes geplaatst. De gemeente Arnhem heeft dat gedaan om een eenduidige huisstijl in alle parken van de stad te krijgen. Alleen in bosgebieden mogen nog de groene bordjes staan.

Aangekomen bij de Steile Tuin, zien we dat ook deze winterklaar wordt gemaakt. Vaste planten worden teruggezet. De nabijgelegen Natte Weide wordt met een moerasmaaier gemaaid. Een moerasmaaier is een rupsachtig voertuig met brede banden. Na het maaien wordt het gras gelijk op het voertuig geladen. We rijden voorbij de Witte Villa. Een stuk verderop zien we dat de koeien uit de wei zijn gehaald. Ze zijn weer op stal gezet in de Kinderboerderij Presikhaaf.

Storm

De storm van 27 oktober heeft zijn sporen nagelaten. Een vijftigtal bomen is omgewaaid. Gelukkig liggen de bomen verspreid zodat het beeld van het park niet is aangetast. Een aantal van deze bomen was overigens al geblest. Dat wil zeggen dat ze op de nominatie stonden om te worden gekapt. De storm veroorzaakte niet alleen schade aan bomen; ook het hekwerk van de hertenkamp is beschadigd. In de Ronde Weide moet ook schade worden hersteld. Verder worden de muren en het podium schoongespoten.

In de herfst wordt elke vrijdag met bladwaaiers gewerkt. Volgens de 'bladcampagne' worden takken en bladeren uit de perken weggehaald. Deze worden verzameld en naar de Compostering te Westervoort gebracht. Daar wordt er compost van gemaakt die dan weer gebruikt wordt in het park.

We rijden verder richting de Boerderij. De grasheuvel van Pieter Sentino, tegenover de achterkant van de Boerderij, wordt gemaaid. Officieel was het beeld nog niet aan het park overgedragen zodat er nog niets aan was gebeurd. Vanaf volgend jaar wordt het in het normale onderhoudsplan

Tijdens de storm van eind oktober is een vijftigtal bomen omgewaaid.

opgenomen. Het drijvende podium bij de Boerderij wordt ook opgeknapt. De panelen krijgen een ander kleurtje en de houtconstructie wordt aangepast.

In januari begint het omhakken van de bomen met de rode stippen, de gebleste bomen in het park Sonsbeek en ook langs de weg ter hoogte van Burgers' Bush. In totaal zullen er zo'n vier à vijfhonderd bomen gekapt moeten worden. De mooie exemplaren worden aan de Nederlandse Houtveiling ter verkoop aangeboden. De (zware) bomen die in het Bronbos zijn omgewaaid, mogen blijven liggen. Dit vloeit voort uit het huidig bosbeheer.

We zijn bijna rond. Het laatste nieuwtje is dat in het park de Gulden Bodem geelachtige steentjes op de paden zijn gelegd.

De rondrit met Jeroen was voor mij een openbaring; ik ben met andere ogen naar het park gaan kijken. Graag neem ik dan ook de taak op me om, met medewerking van Jeroen Glissenaar, u als lezer voortaan in het Infobulletin een impressie van het park te geven.

Annelies Verbeij-Reijnen

Groenonderhoud naar 'Drielanden'

De gemeente Arnhem heeft enkele jaren geleden besloten het groenonderhoud uit te besteden. Het standaard groenonderhoudswerk, waaronder dat in de parken, is nu vastgelegd in bestekken die met de aannemers zijn overeengekomen. Inkoop van diensten en controle van de uitvoering blijft bij de gemeente maar de uitvoering zelf wordt vrijwel geheel uitbesteed. Daarmee waren ook de banen gemoeid van 120 mensen die deels vertrekken naar de aannemers en deels naar Werkplaats Presikhaaf.

Het onderhoud van het groen in Arnhem-Noord is uiteindelijk voor vijf jaar uitbesteed aan het bedrijf Drielanden in Harderwijk. Het is goed om te weten dat Sonsbeek voor Drielanden een prestige- en demonstratieobject is.

Het totale onderhoudsbudget voor de drie monumentale parken Sonsbeek, Zypendaal en Gulden Bodem bedraagt ruim € 310.000. Daarvan ligt nu zestig procent vast in bestekken. Vijf medewerkers van Bossen&Parken zijn in dienst getreden van of gedetacheerd naar Drielanden.

Voor het niet-standaard groenonderhoud en calamiteiten dient Bossen & Parken allereerst Drielanden om een offerte te vragen. Als Drielanden het werk niet wil of kan worden andere aannemers gevraagd.

Voor ander onderhoud dan groen zoals asfalteren en bouwkundig en apparatuuronderhoud, blijft de keuze van de aannemer vrij.

Is uw
buurman
al lid van
de Vrienden?

Wist u dat u met uw
contributie voor de
*Vrienden van
Sonsbeek* tevens
bijdraagt aan het in
stand houden van
*Bezoekerscentrum
De Watermolen?*

Informatie
026-443 34 95

Colofon

Het Infobulletin is een uitgave van de Vrienden van Sonsbeek en het Bezoekerscentrum De Watermolen. Het bulletin verschijnt vier keer per jaar. Het wordt gratis toegezonden aan de leden van de Vereniging Vrienden van Sonsbeek.

ISSN 1567-1054

Redactie: Jos Diender
Annelies Verheij
Rozanne van Putten
Bijdrage: Luuk Broer
Aaltje Koopman

Eindredactie: Carel Otten
Vormgeving: Jos Diender
Druk: Presikhaaf, Arnhem
Foto's: Carel Otten
en anderen

Redactie-adres:
Cattepoelseweg 101
6815 CA Arnhem
tel.: 026 445 00 20,
fax: 026 445 06 84

e-mail:
ampersand.arnhem@planet.nl

'Mooikijker' vaker open voor publiek

Tussen 1822 en 1826 laat Baron van Heeckeren op het landgoed Sonsbeek twee portierswoningen, een orangerie en een uitkijktorenen een zogenaamde Belvédère (letterlijk 'Mooikijker') bouwen. De Ruyterenberg waarop de uitkijktoren is gebouwd heeft een hoogte van zo'n 70 meter boven het NAP. Hiermee staat de Belvédère hoog genoeg voor de Van Heeckerens en hun gasten om van het kilometers verre uitzicht te genieten. Opgroeiende bomen belemmeren in de loop van de jaren echter het fraaie uitzicht. Vandaar dat er omstreeks 1950 een stuk bovenop gebouwd wordt waardoor de toren nu ongeveer 28 meter hoog is.

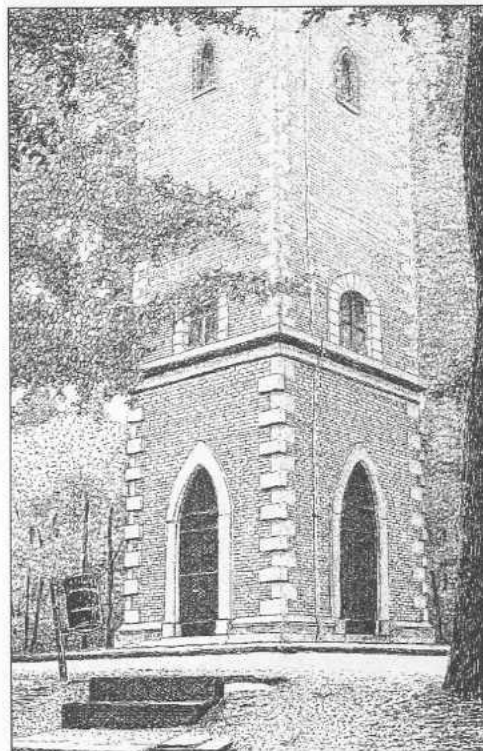
De Belvédère is iedere laatste zondag van de maand tussen twee en vier uur open voor publiek. Na een klim van de ca. 109 treden wordt uw inspanning beloond met een fantastisch uitzicht. Zeker in de herfst- en winterperiode, als de bomen kaal zijn, kunt je kilometers ver kijken. Bij helder weer is Elten te zien en de brug bij Emmerich, de Willem-Alexanderbrug bij Beneden-Leeuwen, de schoorsteen van de glasfabriek in Tiel en alles wat er tussen ligt. De toegang tot de Belvédère bedraagt één euro.

Een bezoek aan de Belvédère is ook opgenomen in de (gratis) gidsenwandeling van die laatste zondag van de maand. De

toegang tot de toren is ook dan één euro. De wandeling start om 13.30 uur vanaf Bezoekerscentrum De Watermolen.

Jos Diender

De Belvédère getekend door de Arnhemse tekenaar Dick Caderius van Veen (detail).

Retour afzender/adreswijziging

Mogelijk is de adressering niet juist. Wilt u in dat geval zo vriendelijk zijn om hieronder de juiste gegevens in te vullen en het blad 'retour afzender' of deze strook in een enveloppe terug te sturen naar de Vrienden van Sonsbeek, Zijpendaalsweg 24A, 6814 CL Arnhem.

Het correcte adres is:

Naam:

postcode:

Plaats:

Reden retourzending:

TPG Post
Port betaald